

MOAKĀHA I
PYENDAKUÉRA OÑEMOĨVA KUAAPYRĀ
PEHĒNGUE I
OJEHUPYTYSÉVA

Artículo 1^a. (peteĩha) Mba'erāpa. Ko léi omohenda mba'éichapa ojeporúta tetã Paraguái ñe'ẽtee mokõivéva; ombohape tembiapopyrã oñemotenonde ha oñembojerioviaukávo ppykuéra tetãmeguáva ñe'ẽ jepuru, ha avei oñemboaje hağua iñe'ẽngúva ñe'ẽ reko. Umivarã omoĩ tembiapopy mboguataharã tekotevẽva, omoañete kuaa va'erã ko'ã ñe'ẽnguéra rekorã tetã omoĩva.

Art. 2^a. Teko jopara rehegua. Paraguái Pokatuenda oñangarekova'erã heko joparaeta ha iñe'ẽtee mokõire, tove tojehapyaty ha tahekojera mokõive, ha upéicha avei toñeñangareko ha toñemotenonde avaitéva reko ha iñe'ẽnguéra. Pokatuenda oykekova'erã chupekuéra iñepia'áme, ojepytaso jave iñe'ẽnguéra jeporu ha ñemyasãi rehe opa hendáicha ha opaite hendápe, ha oñangarekova'erã avei oñemboajévo ambue ñe'ẽ oiporúva tapicha aty heko ambuéva, oĩva tetãpyre.

Art. 3^a. Tetã ñe'ẽ tee mokõive rehegua. Tetã ñe'ẽ tee mokõive oñemboaje ha ojeporu jojáva'erã mbohapyve tetã Pokatu Moakãhápe ha opaite tetã rembiapo oñemboguatahápe. Pokatuenda ombojeroviaveva'erã ñe'ẽ Guaraní, kóva ha'e rupi tetã reko tee kuaaukaha, tetãyguápe ombojoaju ha omopeteĩva, ha ñe'ẽ ojeporuvéva tetãpyre.

Art. 4^a. Guaraní ñe'ẽ tetãnguéra joajúpe. Pokatuenda oku'eva'erã ikatuhağuaíicha ñe'ẽ Guaraní ojehechakuaa umi tembiapopy mboguatahápe, tetãnguéra ojoajuhápe ha oikehápe Paraguái ñe'ẽteéicha.

Art. 5^a. Ypykuéra ñe'ẽ motenonde rehegua. Paraguái Pokatuenda oipysyrõva'erã oñemoingove ha ojeperu hağua mayma Amérika ñe'ẽ ppykue, tetãpyre ha avei opa tembiapopyre omboguatáva tetãnguéra aty oĩva ha oikehápe Paraguay

Art. 6^a. Pytagua ñe'ẽ mbo'e rehegua. Paraguái Pokatuendaomongu'eva'erã pytagua ñe'ẽ ñembo'euka ha omotenondeva'erã umi tetã aty ñe'ẽtee omboguatáva hendive tembiapo joaju.

Art. 7^a. Ñembojke'y ñe'ẽ ambue jepuru haguére rehegua. Noñembo'ykeiva'erã ha ndojeapo'iriva'erã mba'eveichagua tapicha tapicha aty jepe aipo iñe'ẽ ambue haguére. Umi tekojoja ombohapéva ruvicha ikatupyryva'erã oikumby hağua oiméramo ojapyharáva ã mboaje ári, oñeme'ẽva mayma tapicha Paraguái oikóvape.

Art. 8ª. Ñe'ëngue ñemboaje rehegua. Mayma ñe'ëme'ë ojejapóva opáichagua mburuvicha renondépe térã kuatiápe, taha'e Pokatuendapegua térã upepegua'ÿva, peteĩchante oñemomba'eva'erã oĩmba térã noimbáiramo pe he'íva oimeraëva ñe'ëteépe. Ojeporúramo iñe'ëngúva ñe'ë, oñembohasava'erã Paraguái ñe'ëtee peteĩvape, ouporãvéva oñemboguata hağua upévape.

PEHĒNGUE II

DERÉCHO ÑE'É REHEGUA

Art. 9ª. Ñe'ë jepuru mboaje tapicha peteĩteĩme ġuarã. Opavaite tapicha oikóva Paraguay retãme ojehekome'ëva'erã ã mba'épe:

1.- Oikuaa ha oiporúvo mokõive Paraguái ñe'ëtee, oñe'ëvo ha ohaívo, ha ombohovaívo ichupe mba'apohára Pokatuendapegua ñe'ë ha'e oiporúvape. Ypykuérape oñemboaje've'erã avei oikuaa ha oiporúvo iñe'ëtee.

2.- Oñemomaránduvo ichupe iñe'ëme umi mba'e hembiaapo ha imba'apo repykue reheguáva rehe, momba'apohára ndaha'éiva Pokatuendapeguágui.

3.- Oñemoğuahëvo ichupe Pokatuendapegua marandu Guarani ha *castellano*-pe, tetãmegua momaranduha térã upepegua'ÿva rupive, omyasãiva marandu Pokatuendapegua.

4.- Nomboykéivo ichupe avave oiporu haguére ñe'ë oiporuséva.

5.- Oiporúvo oimeraëva Paraguái ñe'ëtee tekojoja motenondehára renondépe, ha oñemboguapývo iñe'ëngue kuatiápe upe ñe'ë ha'e oiporuva'ekuépe, oñembohasa'ÿre ambue ñe'ëme. Tapicha oipurúva ambue ñe'ë ikatu oñepytyvõuka iñe'ë oikuaávare oikéramo tekoñekarãime.

6.- Oñehekombo'évo ichupe iñe'ë ypykuépe oñepyrũvo oñemoarandu mbo'ehaópe, ha'éma guive upe iñe'ë ypy Paraguái ñe'ëtee peteĩva térã avajte ñe'ë peteĩ.

7.- Oikuaapyhývo ambue Paraguái ñe'ë oĩva ha avei pytagua ñe'ë.

Art. 10ª. Ñe'ë jepuru oñondivepa tetãpýre mboaje rehegua. Tetãygua ohupytykuaa oñondivepa ñe'ë jeporu rehe:

1.- Ojehekombo'évo chupe ñe'ëkõime, -Guarani ha *castellano*- pe tetã rekombo'e ipukukue javeve, iñepyrũha guive hu'ã meve, ha ypykuérape ġuarã, tekombo'e iñambueva'erã.

2.- Oguerekóvo hembiporúrõ Pokatuenda omba'apóva mokõive iñe'ëteépe.

3.- Orekóvo mokõive ñe'ëtee ojoja Pokatuenda momaranduhápe ha upéicha avei apopyrã Pokatuenda omyasãivape ambue momaranduhára tetã mba'e'yva rupive.

4.- Oñemomarendúvo chupe kuaaukaha tetã mba'éva rupive ha oñemoïvo opaite mba'e rechaukaha mokõive tetã ñe'ëteépe.

Art. 11ª.- Tavaygua ñe'ë jeporu oñondivepa ñemboaje. Tavaygua heko ambuéva ñe'ë jeporu oñemboajeve'erã:

1.- Ojehechakuaávo tavaygua aty iñe'ë ambueichagua.

2.- Akói omboguatávo iñe'ë ha hekotee hetã ypykue mba'éva.

3.- Ijatývo hapichakuéra iñe'ë ha hekorekoha ndive, oñangareko ha omotenondévo hetã ypykue reko ha iñe'ëtee.

4.- Opaite tapicha Paraguáigua oipytyvõvo chupe ojechavaírõ tetã yvy rembe'y rupi.

Art. 12ª. Tetã rembiaporãngatu ypykuéra rehehápe. Paraguái Pokatuenda oipytyvõva'erã avakuéra oïva tetãpyrépe omoingove are ha oiporukuaa hağua katuete iñe'ë ha heko yma, omombaretévo itáva rekotee.

Art.13ª. Tapicha aty heko ambuéva ndaha'éiva avajte rehegua. Umi tapicha aty heko ambuéva, ndaha'éiva avajte ha imbovýva tetãme, oñepytyvõva'erã oikuaa ha oiporúvo tetã ñe'ëteekuéra, oheja'yre hetã ypykue ñe'ë.

PEHĒNGUE III

MOKÕIVE ÑE'ĒTEE JEPORU REKO TETÃ REMBIAPOPYPE

Art. 14ª. Leikuéra (Tekome'ë) jeporu tetã rembiapoukapýpe rehegua. Mayma léi oñemboajéva Paraguái retãme, osëva'erã castellano ñe'ëme ha katu Pokatuenda-pegua institución-kuéra orekova'erã ikuatiakuéra mokõive tetã ñe'ëteépe, oñemohendáma guive achegety ha ñe'ëtekuaa Pokatuenda omboajéva ojeporu hağua. Upéicha ojejavova'erã avei opáichagua tembiapoukapy ndaha'éiva léi reheve, ha umíva apytépe oïta sãmbyhyharakuéra oguenohëva, oñemoï rire achegety ha ñe'ëtekuaatee omboajéva Guarani ñe'ë.

Art. 15ª. Teko ñembojojápe jeporureko rehegua. Mokõive tetã ñe'ëtee ojeporuva'erã tekojoja oñemotenondehápe. Upevarã upépe oïva'erã pytyvõharakuéra ikatupyryva mokõive ñe'ëme,

ñomongeta ha ñembokuatiápe. Teko ruvicha rembiapoukapy oñemohu'áva, tapicha oñe'ëva Guaraníme año rehegua, ojejapova'erã mokõive tetã ñe'ëtépe, oñemohenda rire achegety ha ñe'ëtekuaa tee omboajéva Guaraní ñe'ë.

Art. 16ª. Marandu rehegua. Umi marandu opoíva mburuvichakuéra, kuationa imyenyhẽmbyrãva ha opáichagua tetã kuatiátee, ojejapova'erã mokõive tetã ñe'ëtépe. Upéicha avei umi Pokatuenda ñemomarendúpe ojeperu jojava'erã tetã ñe'ëtee mokõive, oñemoĩ rire achegety ha ñe'ëtekuaa tee omboajéva Guaraní ñe'ë.

Art. 17ª. Katupyry rehegua mokõive ñe'ëme oñemba'apo hağua tetã

rembijokuairõ. Tapichakuéra omba'aposeva tetã rembijokuairõ, taha'e Paraguái Pokatuenda térã Táva Pokatu poguýpe, ikatupyry jójárõ hembiapópe, oñembojeroviáta upe ikatupyryvéva mokõive tetã ñe'ëtépe, ñe'ëkuua ha ñomongetápe. Umi omba'apómava voi hína, ha ojesareko katúva tapichakuéra rehe, ogueroko po ary ko léi osẽ rire oñembokatupyry hağua mokõive tetã ñe'ë tépe. Ypykuéra ñe'ë rendápe, ojeperavóta umi tapicha ikatupyryvéva upépegua ñe'ëme, ñe'ëkuua ha ñomongetápe.

Art.18ª. Kuationa tapicha rerakuaakaha rehegua. Kuationa, tapicha rerakuaakaha, ombokatúva jehasa pytagua retãre, ha mayma kuationa kuaakaha, oñenohẽva'erã mokõive ñe'ë tépe, oñemoĩ rire achegety ha ñe'ëtekuaa tee omboajéva Guaraní ñe'ë.

Art. 19ª. Kuationa mbojaragua ñemboguapy tetã oñongatukahápe rehegua. Opaichagua kuationa ha mba'e jerereko rechaukaha oñemboguapyva'erã upe tetã oñongatukahápe ojehai ypy hagueichaite, tetã ñe'ë tee ojehai haguépe.

Art. 20ª. Kuationa ñeme'ë rehegua. Tetã rembijokuái kuationa ñongatuhára ome'ëva'erã ambue kuationa upeichaguaite castellano térã guaraníme pe omba'ejerurévape, yrõ katu mokõive ñe'ëme, oipotaháicha pe ojeruréva, ojerekóma guive upéva jehaipyre. Oiméramo nahesakãporã he'iséva térã ojapyhýva umi kuationa, oñemboajeva'erã pe ijypykue he'íva.

Art. 21ª. Tenda réra ypykue ñemoañete rehegua. Ojerereko katuva'erã umi táva, ysyry, yvyty, ha ambue yvy joavy réra oíva Guaraníme ha ambue Amérika ñe'ëme.

Oñembojevya'erã avei umi téra tuja oïva gueteri tavaygua mandu'ápe, ojeruréma guive tapichakuéra upépegua. Umíva umi térã ojehaiva'erã upe ñe'ẽ omoïva'ekue chupe herarã achegetýpe.

Art. 22ª. Mba'erepy réra rehegua. Oñemoï rire achegety ha ñe'ẽtekuaa tee omboajéva Guarani ñe'ẽ, mba'erepykuéra ryrúre –hi'upyrã, pohã ojejpóva tetãme- oñemoïva'erã tetã ñe'ẽtee mokõivépe, héra ha opaite ikuaapyrã.

Art. 23ª. Kuatia arandu mombe'uha rehegua. Opáichagua kuatia, arandu mombe'uha, ome'ëva temimbo'épe mbo'ehaokuéra, tekombó'e ypy guive hu'ãite peve, oïva'erã mokõive tetã ñe'ẽ teépe ha peteĩ hovárente.

Art. 24ª. Marandu mba'yru tapicha rerojahápe rehegua. Mba'yru tapicha rerojahápe, marandu ojehecháva ha oñehendúva ojejpóva'erã tetã ñe'ẽ tee mokõivépe ha avei umi mba'yru oiporuvéva ñe'ẽme.

Art. 25ª. Terakuéra ojehecháva rehegua. Departamento (Tekuairenda) ha tavakuéra rekuái mayma, oguenohëva'erã tembiapoukapy ha oñangarekova'erã imboaje rehe oñemoï haġua tetã ñe'ẽtee mokõivépe opáichagua téra ojehecháva, taha'e tape réra, tape rechaukaha, óga ñemuha, mbo'ehao, atyha, aranduo, vy'aha, tupão ha ambuevéva. Upéicha avei ojepuruva'erã aváite ñe'ẽ hekohakuérape.

PEHÉNGUE IV

ÑE'ÉNGUÉRA JEPORU TEKOMBO'ÉPE.

Art. 26ª. Tekombó'e ñe'ẽ ypykuépe rehegua. Mitã oikóva Paraguáype –taha'e kuña térã kuimba'e- ojehekombó'e ñepyrúva'erã iñe'ẽ ypykuépe, ha'éma guive upéva tetã ñe'ẽtee peteïva. Ypykuéra omoñepyrúkuaa mitã ñehékombó'e iñe'ẽteepe. Ambue tapichakuéra heko ha iñe'ẽ ambuéva ombojeroviava'erã tetã ñe'ẽtee peteïva.

Art. 27ª. Tekombó'e atýpe jeike rehegua. Ministerio de Educación (Tekombó'e Mboguatahára) omba'apova'erã Comunidad Educativa (Aty Tekombó'egua) ndive ojeporavóta jave mba'e ñe'ẽmepa mitãnguéra oñehékombó'e ypyta. Upe tekombó'erã jeporavópe ojehecha poráva'erã mba'e ñe'ẽmepa mitãnguéra ikatupyryve ha oïpa Comunidad Educativa upepegua oykeko haguãicha upéva upe mbo'erã reko.

Art. 28ª. Tetã ñe'ẽteekuéra mbo'e rehegua. Tetã ñe'ẽteekuéra oñembo'eva'erã opavaite mbo'ehaópe, tetã remimoĩvape ha ha'e'yvape, oĩma guive sistema educativo rakãramo, ha oñembo'eva'erã ikatuhaġuáicha mitãnguéra oñe'ẽkuua ha ohaiporã omohu'ãvo hekombo'e.

Art. 29ª. Ñe'ẽtee jeporu ñehekombo'épe. Mokõive ñe'ẽtee ojeporuva'erã opaite mba'e ojeporúva tekombó'épe, iñepyrũete guive hu'ãite meve: ijypyguápe, tekotevẽkuevévape, mbytepegua ha hu'ãiteguápe, oñekotevẽháicha umi rupi.

Art.30ª. Mbo'ehararã ñembokatupyry rehegua. Mbo'ehao omoarandúva mbo'ehararãme ombokatupyryva'erã mbo'ehára iñe'ẽkõiva, Guarani ha castellano-pe. Tekotevẽhápe omba'apokuévo mbo'eharakuéra oiporuva'erã mokõive tetã ñe'ẽtee ombó'e haġua opaite mba'e. Avaite rekohápe oñembokatupyryva'erã avei mbo'ehára ñe'ẽ upepeguápe, oipurukuaa haġua upéva oporombo'e jave.

MOAKÁHA II

OÑEMOĨ HA OÑEMOHENDÁVA OÑEMBOGUATA HAġUA

TETÁ POLÍTICA ÑE'Ë REHEGUA

PEHÉNGUE I

MBA'E'APOHA REHEGUA

Art. 31ª. Mba'etépa hína Ñe'ẽnguéra Rerekua. Ñe'ẽnguéra Rerekua hína Tetã Pokatuenda remimoĩ, omba'apóva jekupytype Ministerio de Educación y Cultura ha Secretaría Nacional de Cultura ndive. Hembiaporã oñemboja'o mbohapy motenondeha guasúpe: Motenondeha Ohape'apóva ñe'ẽ, Motenondeha Ohapojó'óva ñe'ẽ ha Motenondeha Oñongatu ha Omoingovéva Ypykuéra Ñe'ẽ.

Art. 32ª. Mba'e'apoharã oñemoĩva rehegua. Tetã ñe'ẽ rehegua política ñembohape, ñemboguata ha jehechajo'a opyta umi mba'e'apoharã omoĩva ko léi pópe. Tetã Viru Jipururã ñembohysýipe oñeme'ẽva'erã tekotevẽva guive omba'apo porã haġua.

Art. 33.- Ñe'ẽnguéra Rerekua Sambyhyhára rehegua. Ñe'ẽnguéra Rerekua oisãmbyhyva'erã Secretario Ejecutivo oñemoĩva tetã ruvichapavẽ kuationa apoukapy rupive, ha upéva osẽva'erã tapicha ikatupyry añetéva ko'ã mba'épe apytégui, he'iháicha ko léi.

Art. 34ª. Ñe'ẽnguéra Rerekua rembiaporãtee. Ñe'ẽnguéra Rerekua oĩ mburuvichárõ kóva ko léi oñemoañete haġua, mayma Paraguái Pokatuenda mboja'opy ha tapichakuéra remimoimby

ñe'ẽnguéra rehe omba'apóva ndive. Ha'e ombohapeva'erã ñe'ẽnguéra jeporu porãve, ha tenonderãite tetã ñe'ẽtee mokõivéva, taha'e ñe'ẽasãime, tekombo'épe, tekojoja apópe, mba'e ñemuháme, kuation ñemongu'épe, polítikape, mba'apópe ha opaite tapichakuéra ojotopahápe. Ha'e avei omyenondeva'erã tembiapo oikuaaukáva mba'éichapa ojeperaturína mayma Paraguái ñe'ẽnguéra.

Art. 35ª. Tekotevéva ojeiko hağua Sambyhyhára ha Motenondeháraramo. Omba'aposéva Ñe'ẽnguéra Rerekuáramo oguerekova'erã arandu rechaukaha ome'ẽva'ekue ichupe mbo'ehaovusu oñemoarandu haguépe ñe'ẽnguéra reko jekuaápe. Umi tapicha ojekuaava'erã iñaranduha; oiporukuaava'erã tetã ñe'ẽtee mokõivéva ha ohechaukava'erã oikuaa porãha Paraguái ñe'ẽnguéra reko.Motenondeharakuérape ojejerureva'erã peichaite avei.

Art. 36ª. Oguerekova'erã omba'apótava ñe'ẽ rerekuárõ. Tapicha omba'apótava ñe'ẽ rerekuáramo orekopaiteva'erã léi ojeruréva opavave tetã rembijokuáipe. Ikatupyryva'erã ñe'ẽ ñemboheko rakã peteĩvape ha ha'eveva'erã oiporúvo ñomongeta ha jehápe tetã ñe'ẽtee mokõivéva.

Art. 37ª. Motenondeha Ohape'apóva Ñe'ẽ. Kóva ko terekua mboja'opy ombohekova'erã ko léi, ikatuhağuaícha oñemoañete hembiapoukapy. Omongu'eva'erã opáichagua apopyrã ombojekótava ojeporu porãve hağua mayma Paraguáy ñe'ẽ ha tenondete tetã ñe'ẽtee mokõivéva, opáicha ha opaite hendápe.

Art. 38ª. Motenondeha Ohapojo'óva ñe'ẽ. Kóva ko terekua mboja'opy ohapojo'o ha oipyguarava'erã mayma ñe'ẽ Paraguáype ojeporúva, ombojehupotávo tembikuaa pyahu oñemomba'ekuaátava ñe'ẽ jehape'apópe.

Art. 39ª. Motenondeha Oñongatu ha Omombaretéva Ypykuéra Ñe'ẽ. Kóva ko terekua mboja'opy ombyaty ha oñongatupaiteva'erã ã rendupyrã ha ã techapyrãme opavaite ypykuéra ñe'ẽ, ha tenonderãite umi oguepotáva, oikuaaukapotávo tetãyguára retakuépe. Omongu'eva'erã tembiapopy oikuaaukáva ypykuéra ñe'ẽ tetãyguá apytépe, opaite hendáicha.

Art. 40ª. Motenondehára Ohape'apóva Ñe'ẽ Rembiapo tee rehegua. Kóva ko mboja'opy ojavova'erã katuete ã mba'e:

1.- Oñangarekova'erã toñemoañete opavaite tapicha ha tapicha aty derecho ñe'ẽnguéra rehegua kóva ko léi he'iháicha.

2.- Oñangarekova'erã ani ojeporu joavy tetã ñe'ẽtee peteĩva rehehápe.

3.- Omongu'e ha ohecha jey jeyva'erã ojeporu porãpa tetã ñe'ẽteenguéra umi kuartia imyenyhẽmbyrãme ha mayma kuartia ojejapóva tetã rembiapopýpe. Upéicha avei umi haipyre oñemoĩva ojehecha haɣuame ha tapekuéra réra omoĩva táva rekuái.

4.- He'iva'erã mba'eichaitépa ojeporúta tetã ñe'ẽtee mokõivéva ha ypykuéra ñe'ẽ puhoe ha ta'angambyrýpe.

5.- Omongu'eva'erã tetã ñe'ẽnguéra tee ha avaitéva ñe'ẽnguéra jeporu umi mba'e pyahu oséva tembiporurãme ha avei mba'e apopy teko jekuaaukarãme.

Art. 41ª Motenondeha Ohapajo'óva Ñe'ẽ Rembiaporã tee rehegua. Kóva ko mboja'opy ojapova'erã katuete ã mba'e:

1.- Omongu'e ha oykekova'erã opáichagua mba'e'apopy ojekuaa porãve potávo Guarani ha castellano Paraguái rekotee, ko'áva ha'égui ava tetã Paraguái mba'etee.

Upévare oñemomba'eguasu ha oñembo'eva'erã ko'ã ñe'ẽ reko, ikatuhaguáicha tapicha paraguáy ojapyhy imba'eteéicha ha ãva rupive ojekuaauka ha'ehaichaite.

2.- Oheka ha ombyatypaiteva'erã mayma ñe'ẽ Paraguái ojejapóva, oipapava'erã tapicha oñe'ẽva umi ñe'ẽme, ha ombopyahuva'erã mantereĩ umi kuaapyrã *censo* oguerúva, oĩma guive tetãpýpe tapicha aty oiporúva umi ñe'ẽ.

3.- Ombohovaiva'erã opaite tapicha ha tapicha atykuéra remiporandu ñe'ẽ reheguáva.

Art. 42ª Motenondeha Ohapajo'óva ha Omyerakuáva Ypykuéra Ñe'ẽ. Kóva ko mboja'opy ojapova'erã katuete ã mba'e:

1.- Ombyaty ha oñongatupaiteva'erã oñehendu ha oñemoñe'ẽ haɣuáicha kuartia ári opavaite ypykuéra ñe'ẽ, ha tenonderãite umi oguepotáva, oikuaaukapotávo tetãyguára retakuépe.

2.- Omongu'eva'erã tembiapo omoingove jey potávo umi ñe'ẽ.

3.- Oku'eva'erã ojekuaa, ojeporu ha oñembojerovia haɣua umi ypykuéra ñe'ẽ tetãyguá apytépe ha'e rupi umíva tetã mba'etee apyterekuete.

PEHĚNGUE II

ÑE'Ě GUARANI REREKUA REHEGUA

Art. 43^a. Ñe'ě Guarani Rerekua rekotee rehegua. Ñe'ě Guarani Rerekua hína tapicha aty oĩ'ỹva Pokatuenda poguýpe ha oipytyvõva tetãme ha tetãyguápe; oñembohekova'erã léi rupive tapicharamoguáicha; oguerekova'erã mba'e imba'eteéva ha omoíva'erã estatuto ijupe. Paraguái Pokatuenda ome'ěva'erã viru hambiporurã pe Tetã Viru Jepururã Ñembohysí rupive ary ha arýpe, oipytyvõvo Ñe'ě Guarani rerekua omboguata hağua hembiaipoita.

Art. 44^a. Oĩtava Ñe'ě Guarani Rerekuáramo rehegua. Ñe'ě Guarani Rerekua pópe omoĩ ipokatu mayma tetãygua ko ñe'ě oiporúva, hérape oiko hağua ko ñe'ě reheve. Ipype oĩva'erã umi tapicha herakuãguasuvéva kóva ko ñe'ě jekuaápe, ñe'ě porã ñemyasãime ha iporombo'épe. Umíva, hetakuépe ohupytykuua 30 peve. Oĩva'erã 15 tenondegúva oiporavova'ekue ñoha'ã rupive Ñe'ěnguéra Rerekua. Upevarã ombojovakeva'erã arandu rechaukaha, tembiapokue, tapykuere, mba'e ojapo ha ohupytyva. Áva ipyendava'erã tapicha rembiapo térã ijehaipýpe ha mbo'ehára reko rapykuerepe. Upéva upe aty ñepyrũmby omoíva'erã estatuto upe Ñe'ě Rerekuápe ha upe rire oiporavova'erã iñirũnguerarãoĩmba peve.

Art. 45^a. Ñe'ě Guarani Rerekua rembiaporãtee rehegua. Ñe'ě Guarani Rerekua rembiaporãngatu hína ko ñe'ě ñemboheko: ijehaipé, iñe'ëndýpe, he'isévape, iñe'ě ñemohendápe ha iñe'ě syrýpe. Ohechaukava'erã guarani ñe'ëndy tee ha ijeporu porã rekotee, ojekuaa hağua. Umivarã ohapajo'o pypukuva'erã Guarani ñe'ě ha ojapysaka poráva'erã ñe'ě ojeporúva rehe.

Art. 46^a. Hembiaporãite rehegua. Ñe'ě Guarani Rerekua omba'apova'erã katuete ã mba'e rehe:

1.- Omohendapaiteva'erã ko ñe'ě jeporureko ha upevarã ohaporekava'erã ha ohendukuaava'erã ñe'ě poruharakuérape.

2.- Omopeteíva'erã Guarani achegety ha upéva oñepyrũva'erã pe Tetã Amandaje Pavẽ Moĩmbahára oiporuva'ekuégui ary 1992-me.

3.- Ojapo ha ombopyahúne katuete ipukukuére Guarani ñe'ěryrutee.

- 4.- Omboajeva'erã Guarani ñe'ẽ rekoteete, ombokuatia ha oikuaauka.
- 5.- Ojapova'erã ñe'ẽryru opáichagua mba'apoharakuéra rembiporurã ha tembikuaa remikotevẽme ğuarã.
- 6.- Ohekava'erã mba'éichapa Guarani ñe'ẽ omongakuaa porãvéta iñe'ëndy ha tenondete umi tape ombopyahu ha oguerojerakuaátava ko ñe'ẽ, omokangy'ỹre hekotee, iñe'ẽpu,ijysaja, iñe'ẽjoaju reko ha iñe'ẽ syry.
- 7.- Ombyatyva'erã ñe'ẽ pyahu omoheñoiva ijeheguirei ñe'ẽ Guarani poruharakuéra, omboaje ha omoneĩ ijeike Guarani ñe'ẽryrúpe.
- 8.- Oñeha'ãva'erã oguerojere ñe'ẽ tuja ho'ava'ekue tesaráipe, omoingove jey ha omoĩ ojeporu jey hağuáicha.
- 9.- Ombohapeva'erã toñemoinge umi ava Guaranietéva ñe'ẽ ko Guarani paraguáy ñe'ẽndýpe.

PEHĚNGUE VIII

TEMIMOÍ PAHA

Art. 47ª. *Castellano ñemboheko rehegua.* *Castilla* ñe'ẽ ombohekova'erã upéva upe ñe'ẽ rerekua oĩva Paraguáiipe.

Art. 48ª. *Ñe'ẽnguéra Rerekuápe opyta sapy'átava rehegua.* Oñemoĩmba peve sãmbyhyharakuéra Ñe'ẽnguéra Rerekuápe, ha oñeme'ẽ peve chupe hekotevẽ tetã viru ñembohysýgui oike sapy'áta omba'apo upépe *Comisión Nacional de Bilingüismo*.

Art. 49ª. Umi Paraguái *estadomboja'*opy ko léi (tekome'ẽ) omoĩva imo'añeteharãramo, ohenduva'erã mayma tapicha atýpe, ñe'ẽ rehe omba'apóvape, omo'añetekuévo polítika ñe'ẽ rehegua omoĩva tetã; umíva ndive ha oñondivepa ombohapeva'erã ohóvo ko'ã tembiapoukapy. Ypykuéra apytépe ha'ekueraité ombohapeva'erã iñe'ẽnguéra ñemboheko.

Art. 50ª. Kóva ko léi omohenda ha omboguatáva ombohekova'erã umi *artículo* oñe'ẽva iñe'ẽngúva ñe'ẽ rekóre ha umi mba'e hypy'üeterei rupi oikotevẽva ñemyesakã rehe.

Art. 51.- Ñemboguata. Tembiapoukapy osẽva ko léigui tekotevẽva oñemboguapy kuatiápe oñepyrũta ojejopy oñemoañetepotávo ohasa rire mbohapy ro'y Ñe'ẽ Guarani Rerekua omboheko rire Guarani ahegety ha iñe'ẽ reko oñembokuatia rire.

Art. 52ª . Tojekuaaukáke kóva Tetã Ruvicha Pavẽme.

